

7. PŘEDNÁŠKA

**Vztahy lexikálních jednotek II – antonymie, hyponymie,
hyponymie**

Antonyma

(opozita, slova protikladná)

sémantický vztah mezi sémy, nikoli mezi celými lexémy
polysémní slova vlastní antonyma pro jednotlivé významy:

pravý:

pravá – levá ruka

pravý – nepravý důvod

pravé – falešné jméno

kontradiktorická (= protikladná): *rub – líc*

kontrární (protivná): *velký – (prostřední) – malý*

lexikální (*pravda – lež, pracovat – odpočívát*)

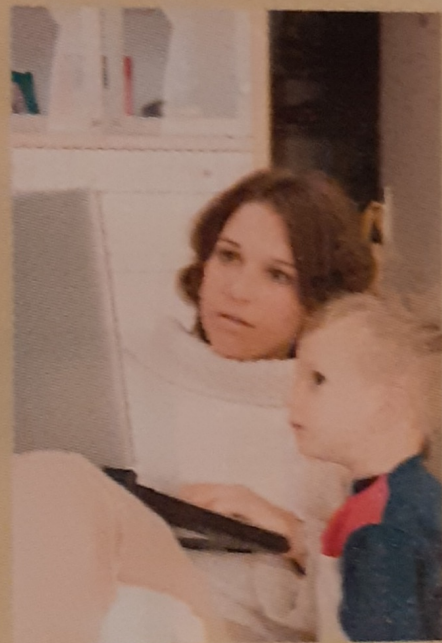
slovotvorná (*přízvučný – nepřízvučný, cenný – bezcenný*)

2. Uvedte antonyma k podtrženým slovům v následujících spojeních:

jasná noc, jasná barva, chudý člověk, chudá půda, nudný příběh, těžký batoh,
těžký úkol, tmavý odstín, chladné počasí, chladný pohled, zhasnout lampu,
spát dlouho, tvářit se vesele, ostrý nůž, ostrá omáčka, sedět vpředu, svobodný
muž, svobodná žena, svobodný národ, zdravý člověk, zdravý pokrm, východ
slunce, východ z hradu

Nekup to!

Třídění slov podle významové hierarchie není zdaleka jen otázkou jazyka – odráží totiž uspořádání

Vyznají se v nabídce?

světa kolem nás. Setkáváme se s ním téměř denně – třeba na internetu, kdykoli nahlédneme do nějakého e-shopu. Zboží je zde obvykle seřazeno od nejobecnějších kategorií až ke zcela konkrétním předmětům, tedy od slov nadřazených ke slovům podřazeným, a to třeba v několika úrovních, např. *knihy – odborné knihy –*

právnícké knihy – cizojazyčné právnícké knihy – německé právnícké knihy – Německý právnícký slovník.

Jaké vztahy jsou mezi slovy: *smrk, jehličnan, jedle, strom*?

Hyponymie, hyperonymie

hierarchické významové vztahy

hyperonyma = slova nadřazená
pták

hyponyma = slova podřazená
čáp

kohyponyma = slova souřadná
čáp, sokol, vrabec

Najděte hyperonymum ke slovům: *bratr, sestřenice, dědeček, synovec*.

Podívejte se na nabídku internetových obchodů a pozorujte, jak je v nich zboží seřazeno. Při jakém řazení je pro vás nabídka přehledná?

Doporučená literatura k 6. přednášce

- Literatura základní
- *Příruční mluvnice češtiny*, s. 79–88.
- *Lexikon a sémantika*, s. 263–272.

- Literatura doporučená
- *Česká lexikologie*, s. 128–136.
- *Mluvnice současné češtiny 1*, s. 73–75.
- Filipec, J.: *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie*. Praha 1961.
- Šlosar, D.: Předseda versus starosta. *ČJL* 9–10/44, 1993/94, s. 224–225.